

Юлія Чорноус

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-4858>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/AAJ-1833-2020>
Scopus ID 57210585918
chornous@ukr.net

DOI: 10.33498/Юшн-2021-08-077

УДК 341.4

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ І ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ НА РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИКИ В УКРАЇНІ

АНОТАЦІЯ. Розвиток правової системи нашої держави спрямований на інтеграцію до світового та європейського співтовариства. Нині криміналістика активно розвивається, залучаючи інноваційні засоби, методи і прийоми до вирішення поставлених завдань. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) входять до системи кримінального процесуального законодавства України і є новим джерелом розвитку науки криміналістики.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей впливу інтеграційних процесів розвитку правоохоронної системи держави на предмет науки криміналістики, і безпосередньо – впливу міжнародних договорів та практики ЄСПЛ на розвиток криміналістики в Україні.

За результатами дослідження встановлено, що міжнародні договори та практика ЄСПЛ визначають формування теоретико-методологічних, правових, праксеологічних засад науки криміналістики. Однією із форм виразу такого впливу є розроблення та практична реалізація криміналістичних засобів, методів і прийомів розслідування кримінальних правопорушень, формування практичного “інструментарію” науки криміналістики з урахуванням міжнародного та європейського досвіду. Тлумачення міжнародних договорів України та практики ЄСПЛ дали змогу виокремити такі напрями впливу вказаних джерел на розвиток науки криміналістики, розроблення та практичну реалізацію криміналістичних засобів, методів і прийомів: забезпечення захисту прав і свобод людини; розслідування кримінальних правопорушень із врахуванням кращого міжнародного та європейського досвіду; підвищення ефективності реалізації заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини.

Підсумовано, що формування теоретико-методологічного підґрунтя криміналістики з урахуванням положень міжнародних договорів та практики ЄСПЛ є важливим для здійснення таких наукових криміналістичних досліджень, визначає зміст практичної правозастосовної діяльності, створює передумови для розроблення ефективних криміналістичних рекомендацій для практичних працівників

© Юлія Чорноус, 2021

Юлія Черноус

правоохоронних органів. Дотримання положень міжнародних договорів та практики ЄСПЛ визначає допустимість криміналістичних засобів, методів і прийомів, є джерелом їх розвитку й удосконалення.

Ключові слова: міжнародний договір; практика Європейського суду з прав людини; криміналістика; джерело; криміналістична рекомендація.

Криміналістика є юридичною наукою, яка перебуває на “передньому краї” боротьби зі злочинністю. Понад сторічна історія, напрацювання учених-криміналістів, широка і різноаспектна емпірична база, дають змогу констатувати сформовані теоретико-методологічні і правові засади науки криміналістики, вирішення актуальних завдань правозастосовної практики.

На нинішньому етапі розвитку, як зазначає В. Журавель, об’єктно-предметна сфера криміналістики включає в себе двоєдиний об’єкт дослідження – злочинну діяльність (поведінку) та її наслідки, що відображуються у джерелах інформації (матеріальних та ідеальних слідах) і діяльність із виявлення, розслідування, попередження кримінальних правопорушень і судового розгляду кримінальних проваджень (справ)¹.

Науковці обґрунтовують різні ознаки предмета криміналістичної науки. До однієї із них належить така як “синтетичність знань”, що полягає у залученні досягнень різних галузей знань із подальшим їх удосконаленням і пристосуванням для вирішення завдань боротьби з кримінальними правопорушеннями².

Як кожна наука, криміналістика ґрунтується на відповідних джерелах. Джерела науки криміналістики, враховуючи їхню різноманітність, умовно можна об’єднати в групи: 1) законодавство; 2) наукові та навчально-методичні праці; 3) слідча, експертна, судова практика.

Як відзначає В. Шепітько, сучасний стан криміналістики не може обмежуватися тими завданнями, які були поставлені на її вирішення у минулому столітті³.

Нині правова система нашої держави все більше зазнає впливу міжнародного права, законодавчі зміни свідчать про цілеспрямований процес адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу, формування спільних засад правозастосування та забезпечення євроінтеграційного напрямку розвитку держави. Міжнародні договори, згода на обов’язковість яких надана Верховною Радою України, практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) є складовою кримінального процесуального законодавства України та новим джерелом розвитку науки криміналістики. Важливим завданням є гар-

¹ В Журавель, ‘Об’єкт і предмет криміналістики’ [2017] 3 (90) Вісник Національної академії правових наук України 120–32.

² В Пясковський (ред), *Криміналістика: підручник* (2-ге вид, перероб і допов, Право 2020) 32.

³ В Шепітько, ‘Изменчивость криминалистики в XXI веке и ее задачи в современных условиях’ в *Криміналістика XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (2010) 56.

монізація вітчизняного кримінального процесуального законодавства та криміналістичних рекомендацій з розслідування кримінальних правопорушень із положеннями міжнародних договорів України та правовими позиціями ЄСПЛ. Окреслені обставини впливають на розширення предмета науки криміналістики, збагачення її джерельної бази. Вказаний вектор розвитку науки криміналістики сприяє реалізації стратегічних завдань розвитку держави, що визначені за змістом нормативно-правових актів України. Так, нині на державному рівні здійснюється комплекс заходів із впровадження Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки⁴, завданням якої є забезпечення свідомої підтримки населенням України процесів європейської інтеграції з метою здійснення перетворень у державі, які орієнтовані на дотримання верховенства права, поваги до прав людини й основоположних свобод.

Дотримання засади верховенства права передбачає розслідування кримінальних правопорушень і судовий розгляд справ згідно з кращим міжнародним та європейським досвідом. Зважаючи на думку О. Юхно, що криміналістика є “діалектикою кримінального процесу”⁵, своїми силами, методами, засобами, прийомами, сприяє вирішенню завдань кримінального провадження, слід акцентувати увагу на питаннях розвитку криміналістики в контексті положень міжнародних договорів України та практики ЄСПЛ з окреслених питань, особливості застосування криміналістичних засобів, методів і прийомів на сучасних умовах.

Актуальні питання розвитку й удосконалення науки криміналістики відповідно до кращого міжнародного та європейського досвіду розкривалися у працях В. Шепітька та М. Шепітька⁶. Проблеми використання практики ЄСПЛ у кримінальному провадженні висвітлювалися у дослідженнях С. Бутенко⁷, О. Капліної⁸, О. В. Петришина, О. О. Петришина, О. Гиляки⁹, В. Уварова¹⁰. Однак питання особливостей впливу інтеграційних процесів розвитку правоохоронної системи держави на предмет

⁴ Про схвалення Стратегії комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 779-р <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/779-2017-%D1%80#Text>> (дата звернення: 23.08.2021).

⁵ О. Юхно, ‘Використання знань криміналістики у діяльності органів досудового розслідування і дізнання у протидії злочинності’ в *International scientific and practical conference (Czestochowa, 2021)* 269 <<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-71>>.

⁶ V Shepitko, M Shepitko, ‘The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes’ [2021] 1 (28) *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 179–86 <[10.37635/jnalsu.28\(1\).2021.179-186](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(1).2021.179-186)>.

⁷ С. Бутенко, ‘Імплементація рішень Європейського суду з прав людини у кримінальне процесуальне законодавство України у частині регламентації досудового розслідування’ (автореф дис канд юрид наук, 2014) 20.

⁸ О. Капліна, *Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права* (Право 2008) 296.

⁹ О. V Petryshyn, О. O Petryshyn, О. S Hyliaka, ‘The problem of non-implementation of the judgments of the European court of human rights in Ukraine in the context of the rule of law (methodological and comparative aspects)’ [2021] 2 (28) *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine* 17–24 <[doi:10.37635/jnalsu.28\(2\).2021](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(2).2021)>.

¹⁰ В. Уваров, ‘Реалізація рішень Європейського суду з прав людини та норм міжнародно-правових актів у кримінальному процесі України’ (автореф дис д-ра юрид наук, 2014) 40.

науки криміналістики, розвитку криміналістичних засобів, методів, прийомів за сучасних умов досліджено недостатньо, що визначає актуальність наукових розвідок у вказаному напрямі.

МЕТА дослідження полягає у висвітленні особливостей впливу інтеграційних процесів розвитку правоохоронної системи держави на предмет науки криміналістики, і безпосередньо – впливу міжнародних договорів та практики ЄСПЛ на розвиток криміналістики в Україні.

Становлення України як правової демократичної держави неможливе без неухильного дотримання прав і свобод людини у правозастосовній діяльності. Особливо це актуально для роботи органів правопорядку, спрямованої на протидію злочинності. Вагому роль у розробленні ефективних засобів і методів виявлення та розслідування кримінальних правопорушень відіграє наука криміналістика. Вона має динамічно розвиватись у сучасних умовах реформування кримінальної юстиції, проте, на думку Р. Степанюка, на сьогодні поки що недалеко відійшла від радянської криміналістики¹¹.

Варто зауважити, що нині криміналістика активно розвивається, залучаючи інноваційні засоби, методи і прийоми до розв'язання поставлених завдань. Вирішення актуальних проблем сьогодення ґрунтується на міцному фундаменті, належній теоретико-методологічній і правовій основі.

Слід акцентувати увагу на тому, що все більший вплив на розвиток вітчизняної криміналістики мають міжнародні договори та практика ЄСПЛ. Процес інтеграції вітчизняного законодавства і практичної діяльності до світового і європейського співтовариства у сфері кримінального судочинства розпочався із проголошенням незалежності України, ухваленням у 1996 р. Основного Закону, який визначає, що 'чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України' (ч. 1. ст. 9)¹². Важливим є й положення ст. 18 про те, що

зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права¹³.

Новий етап розвитку криміналістики розпочався з часу ухвалення Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)¹⁴,

¹¹ Р. Степанюк, 'Деякі перспективні напрями розвитку криміналістики в Україні' (2017) 5 Форум права 389–94.

¹² Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>> (дата звернення: 23.08.2021).

¹³ Там само.

¹⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-172>> (дата звернення: 23.08.2021).

який засвідчує розвиток кримінального провадження відповідно до кращого міжнародного та європейського досвіду. Визначено, що кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України (ч. 2 ст. 1 КПК України). Кримінальне процесуальне законодавство України застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ (ч. 5 ст. 9 КПК України)¹⁵.

Таким чином, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика ЄСПЛ є складовою кримінального процесуального законодавства нашої держави та джерелом розвитку науки криміналістики.

Закономірним є висновок, що міжнародні договори України та практика ЄСПЛ впливають на формування теоретико-методологічних, правових, праксеологічних засад науки криміналістики. Однією із форм реалізації вказаного впливу є розроблення нових та удосконалення існуючих криміналістичних засобів, методів і прийомів розслідування кримінальних правопорушень, формування практичного "інструментарію" науки криміналістики. Тлумачення міжнародних договорів України та практики ЄСПЛ дає змогу виокремити такі напрями впливу вказаних джерел на розвиток науки криміналістики, розроблення та практичну реалізацію криміналістичних засобів, методів і прийомів:

- 1) забезпечення захисту прав і свобод людини;
- 2) розслідування кримінальних правопорушень з урахуванням кращого міжнародного та європейського досвіду;
- 3) підвищення ефективності реалізації заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження;
- 4) забезпечення розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини.

Розглянемо детальніше напрями впливу міжнародних договорів України та практики ЄСПЛ на розвиток науки криміналістики, розроблення та практичну реалізацію криміналістичних засобів, методів і прийомів. Перший напрям стосується забезпечення захисту прав і свобод людини під час кримінального провадження.

Зокрема, йдеться про забезпечення дотримання міжнародних та європейських стандартів прав і свобод людини. Як зазначає Ю. Циганюк, міжнародні стандарти прав людини необхідно розуміти як імплементовані у систему кримінального процесуального законодавства норми міжнародних договорів, що ратифіковані Верховною Радою України, які визначають правовий статус особи у кримінально-процесуальних правовідносинах і вимоги, які пред'являються до кримінально-процесуаль-

¹⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 14).

них механізмів, що мають забезпечити охорону прав і свобод громадян у кримінальному провадженні¹⁶.

При формуванні теоретичного підґрунтя та практичного інструментарію науки криміналістики, з метою забезпечення прав і свобод людини, слід дотримуватися таких міжнародних договорів: Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) і Першого протоколом та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до неї¹⁷, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують, гідність видів поведінки і покарання¹⁸, Європейської конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінку чи покаранню¹⁹ та ін. Перелічені й інші міжнародні договори формують міжнародні та європейські стандарти захисту прав і свобод людини, є основою для розроблення криміналістичних засобів, методів і прийомів, визначають їхню допустимість.

Конвенція, Перший протокол і протоколи № 2, 4, 7 та 11 до неї мають важливе значення для кримінального провадження, адже зміст Конвенції відображає два основні правові аспекти її дії – матеріальний і процесуальний. По-перше, регламентуються основні права і свободи людини, гарантується право на життя, свободу та особисту недоторканність, повагу до приватного і сімейного життя, справедливий судовий розгляд, ефективні засоби захисту тощо (статті 2–15). По-друге, за змістом міжнародного договору визначаються засади діяльності ЄСПЛ – найавторитетнішого судового органу, рішення якого є обов'язковими для держав – учасниць Конвенції та протоколів до неї²⁰.

Проблематика є актуальною, адже низка рішень ЄСПЛ констатують порушення прав і свобод людини, які допускалися правоохоронцями під час розслідування.

Зокрема, йдеться про порушення права на життя (ст. 2 Конвенції). Показовим є рішення ЄСПЛ від 29 січня 2019 р. у справі “Андреева проти України”²¹, де за фактом вчиненого вбивства правоохоронці не застосу-

¹⁶ Ю Циганюк, *Теоретичні та правові основи системи кримінального процесу України* (Мельник А А 2020) 315.

¹⁷ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text> (дата звернення: 23.08.2021).

¹⁸ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання від 10 грудня 1984 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text> (дата звернення: 23.08.2021).

¹⁹ Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінку чи покаранню від 26 листопада 1987 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068#Text> (дата звернення: 23.08.2021).

²⁰ Ю Черноус, В Гвоздюк, ‘Засади проведення слідчих (розшукових) дій у контексті практики Європейського суду з прав людини’ [2020] 1 (19) *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 95–101 <<https://doi.org/10.33270/04201901.95>>.

²¹ Андреева проти України: рішення Європейського суду з прав людини від 29 січня 2019 р., заява № 24385/10 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d04> (дата звернення: 23.08.2021).

вали належну правову процедуру розслідування, і завдання кримінального провадження були не досягнуті.

ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово заявляє про недопустимість застосування під час розслідування катування чи іншого жорстокого нелюдського й ображаючого гідність поведження. Як приклад можна навести рішення ЄСПЛ від 11 липня 2006 р. у справі “Яллог проти Німеччини”²², де поліцейські застосували до підозрюваного неналежну процедуру вилучення речового доказу – наркотичного засобу, завдавши останньому тяжкого втручання у його фізичну та психічну недоторканість. ЄСПЛ дійшов висновку, що особу було піддано нелюдському і такому, що принижує гідність, поведженню, що спричинило порушення ст. 3 Конвенції.

Низка рішень ЄСПЛ тлумачать акти жорстокого, нелюдського і принижуючого гідність поведження та відносять до них багатогодинне стояння біля стіни, одягання капюшонів, утримання в приміщенні з постійним і голосним звуком або в підвалі, позбавлення сну, харчування і води, розлучення матері з немовлям, поміщення здорової людини до психіатричного відділення, застосування надмірного фізичного насильства при затриманні²³.

Важливими є й інші вимоги Конвенції до процедури досудового розслідування (недопустимість порушення права на свободу й особисту недоторканність, повага до приватного та сімейного життя особи, забезпечення права на справедливий суд, права на ефективний засіб юридичного захисту тощо), щодо яких сформовані правові позиції ЄСПЛ, які підлягають дотриманню під час розслідування і є вимогою щодо допустимості застосування криміналістичних засобів, методів, прийомів²⁴.

Правоохоронні органи повинні використовувати у своїй діяльності практику ЄСПЛ як джерело права. Закон України “Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини” передбачає заходи з метою оволодіння вказаними положеннями суддями, прокурорами, адвокатами, нотаріусами, працівниками правоохоронних органів²⁵. Отже, нині важливим є надання практичних рекомендацій правоохоронцям щодо дотримання міжнародних і європейських стандартів прав та свобод людини під час досудового розслідування і застосування допустимих криміналістичних засобів, методів та прийомів.

Другий напрям впливу міжнародних договорів та практики ЄСПЛ на розвиток науки криміналістики, розроблення та практичну реалізацію

²² Яллог проти Німеччини (заява № 54810/00): рішення Європейського суду з прав людини від 11 липня 2006 р. <<https://ips.ligazakon.net/document/SO2742>> (дата звернення: 23.08.2021).

²³ В Весельський та інші, *Особливості провадження допиту підозрюваного (обвинуваченого) з метою недопущення тортур та інших порушень прав людини: посібник* (Нац акад внутр справ України 2004) 8.

²⁴ Черноус, Гвоздюк (н 20).

²⁵ Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>> (дата звернення: 23.08.2021).

криміналістичних засобів, методів і прийомів, полягає у забезпеченні ефективного розслідування кримінальних правопорушень згідно з кращим міжнародним та європейським досвідом.

При цьому кращий міжнародний та європейський досвід враховує узагальнені й систематизовані відомості щодо діяльності правоохоронних органів іноземних держав, судово-експертних установ, міжнародних організацій, інших компетентних суб'єктів, що спрямовані на досягнення спільної мети – вирішення завдань кримінального судочинства.

Реалізацію цього напрямку можна проілюструвати на прикладі запровадження у вітчизняне законодавство і практичну правозастосовну діяльність технології проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції. Така технологія проведення процесуальних дій вперше була регламентована у міжнародних договорах, реалізована у діяльності правоохоронних органів та судових установ іноземних держав, а у подальшому – імplementована до національного законодавства та правозастосовної практики.

Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції передбачає дотримання низки вимог, визначених у міжнародних договорах і практиці ЄСПЛ. Дотримання вказаних вимог гарантує права і законні інтереси осіб, які залучаються до проведення процесуальних дій, забезпечує належну процедуру та допустимість отриманих фактичних даних як доказів у кримінальному провадженні.

Низку вимог щодо проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції визначено за змістом міжнародних договорів України, і вони повинні враховуватися під час розроблення криміналістичних засобів, методів, прийомів. Наприклад, згідно зі ст. 9 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах²⁶, застосування відеоконференції іноземною державою у порядку міжнародного співробітництва повинно не суперечити основним принципам її законодавства й вона повинна мати технічні засоби для цього. Зацікавлена держава може надати технічні засоби за взаємною згодою²⁷.

У КПК України відеоконференція регламентована під час проведення допиту та впізнання у процесі досудового розслідування (ст. 232), за умови проведення процесуальних дій під час судового провадження (ст. 336), а також за умови проведення допиту за запитом компетентного органу іноземної держави під час міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні (ст. 567)²⁸.

²⁶ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518> (дата звернення: 23.08.2021).

²⁷ Там само.

²⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України (н 14).

Розвиток науково-технічного прогресу, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції започаткувало запровадження електронного кримінального провадження у нашій державі, і знову – враховуючи кращий іноземний досвід. Так, суди Англії та Уельсу запровадили безпаперові технології, спрямовані на перенесення інформації щодо кримінального провадження на планшетні комп'ютери і, відповідно, відмову від паперових документів. Система *Transforming Through Technology* передбачає взаємодію судів і трибуналу, поліції, Королівської служби переслідувань та інших установ кримінального правосуддя. Також співробітники поліції, що матимуть змогу направляти електронну інформацію, будуть звільнені від оформлення документів у паперовому вигляді²⁹. Нині електронне кримінальне провадження реалізується в Україні, й необхідні криміналістичні дослідження щодо роботи із новими – електронними – джерелами інформації.

Таким чином, застосування технології відеоконференції під час проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні відповідає кращому міжнародному та європейському досвіду. Ця технологія має широку сферу використання, адже процесуальні дії у режимі відеоконференції проводяться як під час досудового розслідування, так і судового розгляду. Відеоконференція застосовується у процесі кримінального провадження як у межах держави, так і в порядку міжнародного співробітництва. Власне криміналістичне забезпечення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції потребує формування єдиних, уніфікованих підходів, що стосуються правової основи, технології, організації й тактики проведення, науково-технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення.

Третій напрям використання положень міжнародних договорів і практики ЄСПЛ у криміналістиці спрямований на підвищення ефективності реалізації заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження.

Наприклад, цікавим аспектом дослідження є створення міжнародних спільних слідчих груп з метою розслідування злочинів міжнародного характеру й опрацювання питання їх криміналістичного забезпечення. Так, згідно зі ст. 19 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, у зв'язку зі справами, які є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах-учасницях, зацікавлені компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань (за умови укладення відповідних угод або домовленостей)³⁰.

²⁹ Н Шульга, 'Проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції у кримінальному провадженні' (дис канд юрид наук, 2019) 143.

³⁰ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789> (дата звернення: 23.08.2021).

Відповідно до частин 1–2 ст. 20 Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах спільну слідчу групу може бути створено у випадках, коли: а) розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних і комплексних слідчих заходів, пов'язаних із іншими Сторонами; б) кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін. З проханням про створення спільної слідчої групи може звернутися будь-яка зацікавлена Сторона, і прохання повинно містити пропозиції щодо складу групи. Група створюється в одній зі Сторін, де, як передбачається, буде проводитися розслідування³¹.

КПК України визначив правові засади діяльності спільних слідчих груп (ст. 571)³². За умов розслідування спільною слідчою групою, підвищується ефективність взаємодії представників компетентних органів іноземних держав: слідчих, оперативних працівників, експертів, прокурорів, що виконують поставлені завдання. З'ясування процесуальних, організаційних, криміналістичних особливостей такої взаємодії є важливим у практичній діяльності та потребує поглибленого дослідження.

Завершальним аспектом розвитку криміналістики, напрямом розроблення та практичної реалізації криміналістичних засобів, методів і прийомів із врахуванням положень міжнародних договорів та практики ЄСПЛ (для висвітлення у межах наукової статті) є забезпечення розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини.

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) – незалежної установи міжнародного правосуддя – поширюється на злочин геноциду; злочини проти людяності; воєнні злочини; злочин агресії³³. Україна сьогодні потребує імплементації Статуту МКС у національне законодавство і приведення правозастосовної практики у відповідність до його положень.

Щоправда, це лише перше з важливих і невідкладних завдань. Наступне завдання пов'язано з тим, що для здійснення ефективного правозастосування, досягнення завдань розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини, необхідним є криміналістичне забезпечення окресленої діяльності. Тому ефективне розслідування та судовий розгляд справ про міжнародні злочини МКС потребує криміналістичного забезпечення, застосування криміналістичних засобів, методів, прийомів із дотриманням міжнародних та європейських стандартів.

³¹ Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах (н 26).

³² Кримінальний процесуальний кодекс України (н 14).

³³ Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду від 26 червня 1945 р. <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_010> (дата звернення: 23.08.2021).

Важливим актуальним й обумовленим вимогами часу завданням є формування методики розслідування міжнародних злочинів і судового розгляду МКС справ про міжнародні злочини. Вказана криміналістична методика характеризується низкою особливостей, зокрема, охоплює питання взаємодії правоохоронних органів, їх окремих суб'єктів як у межах держави, так і на міжнародному рівні.

Ще одна з особливостей вказаної криміналістичної методики полягає у залученні широкого кола суб'єктів, які можуть збирати інформацію про подію. Передусім ідеться про правоохоронні органи держави, які проводять розслідування щодо вчинених злочинів відповідно до положень національного законодавства. Однак збирати й передавати інформацію до Офісу Прокурора можуть й інші суб'єкти – неурядові організації, активісти, волонтери. Важливо, що на підставі отриманих даних МКС теж проводить власне розслідування. Безпосередньо під час судового розгляду лише він має повноваження визнавати ті чи інші докази допустимими чи недопустимими, а також загалом визнавати будь-яку інформацію як доказ або ж відхиляти її³⁴.

Розширене коло суб'єктів, які залучаються до розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини, обумовлює необхідність криміналістичного забезпечення взаємодії та застосування заходів міжнародного співробітництва між компетентними органами іноземних держав, міжнародними, громадськими організаціями, окремими громадянами, з метою встановлення обставин вчиненого міжнародного злочину.

Вбачається необхідним розроблення криміналістичної методики розслідування та судового розгляду МКС справ про міжнародні злочини, адже слід забезпечити досягнення завдань кримінального провадження щодо вчинених на території України міжнародних злочинів³⁵.

Висновки. Криміналістика є юридичною наукою складної природи, що забезпечує потреби правоохоронної діяльності. Криміналістика тлумачиться як система спеціальних юридичних знань, що забезпечує протидію кримінальним правопорушенням, з урахуванням вивчення закономірностей протиправної діяльності, виникнення та оптимального використання доказової інформації, спеціальних засобів і методів, які застосовуються правоохоронними, правозахисними, судовими органами й експертними установами з метою досягнення завдань кримінального провадження.

³⁴ Посібник зі збору доказів для Міжнародного кримінального суду (Мін-во з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України 2019) 43.

³⁵ Julia Chornous, 'Topical issues of investigation and trial by an international criminal court of cases of international crimes' [2020] (27) 4 Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine 268–81 <10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281>.

Варто зауважити, що нині криміналістика активно розвивається, залучаючи інноваційні засоби, методи і прийоми до вирішення поставлених завдань. Однак вирішення актуальних проблем сьогодення неможливо без формування міцного і надійного фундаменту, належної теоретико-методологічної та правової основи.

Все більший вплив на розвиток та удосконалення вітчизняної криміналістики мають міжнародні договори та практика ЄСПЛ. Таким чином, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, практика ЄСПЛ є складовою кримінального процесуального законодавства та новим джерелом розвитку науки криміналістики.

За результатами дослідження встановлено, що міжнародні договори та практика ЄСПЛ впливають на формування теоретико-методологічних, правових, праксеологічних засад науки криміналістики. Однією із форм виразу такого впливу є розроблення та практична реалізація криміналістичних засобів, методів і прийомів досудового розслідування, формування практичного "інструментарію" науки криміналістики згідно із кращим міжнародним та європейським досвідом.

Тлумачення міжнародних договорів України та практики ЄСПЛ дало змогу виокремити такі напрями впливу вказаних джерел на розвиток науки криміналістики, розроблення та практичну реалізацію криміналістичних засобів, методів і прийомів: забезпечення захисту прав і свобод людини; розслідування кримінальних правопорушень із врахуванням кращого міжнародного та європейського досвіду; підвищення ефективності реалізації заходів міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; забезпечення ефективного розслідування та судового розгляду справ про міжнародні злочини.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Kaplina O, *Pravozastosovne tлумachennia norm kryminalno-protseusualnoho prava* (Pravo 2008) (in Ukrainian).
2. Tsyhaniuk Yu, *Teoretychni ta pravovi osnovy systemy kryminalnoho protsesu Ukrainy* (Melnyk A A 2020) (in Ukrainian).
3. Veselskyi V ta in, *Osoblyvosti provadzhennia dopytu pidozriuvanoho (obvynuvachenoho) z metoiu nedopushchennia tortur ta inshykh porushen prav liudyny: posibnyk* (Nats akad vnutr sprav Ukrainy 2004) (in Ukrainian).

Edited books

4. *Posibnyk zi zboru dokaziv dlia Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu* (Min-vo z pytan tymchasovo okupovanykh terytorii ta vnutrishno peremishchenykh osib Ukrainy 2019) (in Ukrainian).

5. Piaskovskyi V (red), *Kryminalistyka: pidruchnyk* (2-he vyd, pererob i dopov, Pravo 2020) (in Ukrainian).

Journal articles

6. Chornous Ju, 'Topical issues of investigation and trial by an international criminal court of cases of international crimes' [2020] (27) 4 Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine 268–81 <10.37635/jnalsu.27(4).2020.267-281> (in English).
7. Petryshyn O V, Petryshyn O O, Hyliaka O S, 'The problem of non-implementation of the judgments of the European court of human rights in Ukraine in the context of the rule of law (methodological and comparative aspects)' [2021] 2 (28) Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine 17–24 <10.37635/jnalsu.28(2).2021> (in English).
8. Shepitko V, Shepitko M, 'The role of forensic science and forensic examination in international cooperation in the investigation of crimes' [2021] 1 (28) Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine 179–186 <10.37635/jnalsu.28(1).2021.179-186> (in English).
9. Zhuravel V, 'Ob'iekt i predmet kryminalistyky' [2017] 3 (90) Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy 120–32 (in Ukrainian).
10. Stepaniuk R, 'Deiaki perspektyvni napriamy rozvytku kryminalistyky v Ukraini' (2017) 5 Forum prava 389–94 (in Ukrainian).
11. Chornous Yu, Hvozdiuk V, 'Zasady provedennia slidchykh (rozshukovykh) dii u konteksti praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny' [2020] 1 (19) Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 95–101 <https://doi.org/10.33270/04201901.95> (in Ukrainian).

Theses

12. Butenko S, 'Implementatsiia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny u kryminalne protsesualne zakonodavstvo Ukrainy u chastyni rehlamentatsii dosudovoho rozsliduvannia' (avtoref dys kand yuryd nauk, 2014) (in Ukrainian).
13. Uvarov V, 'Realizatsiia rishen Yevropeiskoho sudu z prav liudyny ta norm mizhnarodno-pravovykh aktiv u kryminalnomu protsesi Ukrainy' (avtoref dys d-ra yuryd nauk, 2014) (in Ukrainian).
14. Shulha N, 'Provedennia protsesualnykh dii u rezhymi videokonferentsii u kryminalnomu provadzhenni' (dys kand yuryd nauk, 2019) (in Ukrainian).

Conference papers

15. Shepit'ko V, 'Izmenchivost' kriminalistiki v XXI veke i ee zadachi v sovremennykh uslovijah' v *Kryminalistyka XXI stolittia: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (2010) (in Russian).
16. Yukhno O, 'Vykorystannia znan kryminalistyky u diialnosti orhaniv dosudovoho rozsliduvannia i diznannia u protydii zlochynnosti' v *International scientific and practical conference* (Czestochowa, 2021) <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-074-2-71> (in Ukrainian).

THE IMPACT OF INTERNATIONAL TREATIES
AND RULINGS OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
ON UKRAINIAN FORENSIC SCIENCE DEVELOPMENT

ABSTRACT. Development of Ukrainian legal system is aimed at integration into global and European community. Nowadays forensic science is in the process of active transformation with innovative tools, methods and techniques involved to solve problems. International treaties recognized as binding by the Verkhovna Rada of Ukraine, rulings of the European Court of Human Rights are part of domestic criminal procedure system and a new source to ensure the evolution of forensic science.

This paper highlights the features of the impact made by state development integration processes on forensic science, in particular – the impact of international treaties and rulings of the European Court of Human Rights on forensic science development in Ukraine.

Research results demonstrate that international treaties and ECHR rulings determine the formation of theoretical, methodological, legal, praxeological basis of forensic science. One of the manifestations of such impact is the development and practical implementation of forensic tools, methods and techniques to investigate criminal offenses, formation of forensic practical “tools” based on international and European experience. Interpretation of Ukrainian international treaties and ECHR rulings allowed to identify the following impact areas for these sources (development of forensic science, development and practical implementation of forensic tools, methods and techniques: ensuring the protection of human rights and freedoms; investigation of criminal offenses based on the best international and European experience; increasing the effectiveness implementing international cooperation measures within criminal proceedings; ensuring effective investigation and consideration of cases related international crimes.

It is concluded that the formation of theoretical and methodological basis of forensic science, taking into account the provisions of international treaties and ECHR rulings, is important for further forensic research performance, it determines the content of practical law enforcement activities, establishes conditions for development of effective forensic recommendations for law enforcement staff. Compliance with international treaties and ECHR rulings determines the admissibility of forensic tools, methods and techniques, and is a source of its transformation and improvement.

KEYWORDS: international treaty; ECHR rulings; forensic science; sources; forensic recommendations.